

© Гумінський Ю.Й., Андрійчук В.М., Ходак Т.В., Дамзін О.С.

УДК: 616-053.7-071.3:371.24

Гумінський Ю.Й., Андрійчук В.М., Ходак Т.В., Дамзін О.С.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, 21018, Україна)

ЗАКОНОМІРНОСТІ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ЮНАКІВ

Резюме. *Визначено закономірності річних змін антропометричних, соматотипологічних параметрів та показників успішності у практично здорових юнаків - курсантів, учнів та студентів що навчаються у різних навчальних закладах. Вивчено показники кореляції факторів навчально-виховного процесу з показниками фізичного розвитку у практично здорових юнаків. На основі отриманих даних встановлено закономірності річних змін кореляційних показників протягом трирічного навчання в умовах навчально-виховного процесу різних навчальних закладів: училища цивільної оборони, медичного університету. Виявлено структурні взаємовідносини, встановлено вплив фізичного та розумового навантаження на показники фізичного розвитку у юнацькому віці в залежності від профілю навчального закладу.*

Ключові слова: *фізичний розвиток, юнацький вік, навчально-виховний процес.*

Вступ

Юнацький вік - це період завершення ростових процесів, переломний етап формування показників фізичного розвитку, який починається в старшій школі, триває в підлітковий і переходить в перший період зрілого віку на останніх курсах навчання у ВНЗ. Анатомо-фізіологічна "напруженість" даного віку пояснюється різкою зміною впливу екзогенних факторів: змінюється місце проживання, клімат, соціальні умови, розпорядок дня, харчування, фізична і розумова напруга. Найчастіше причиною цих змін є закінчення школи і навчання у ВНЗ. Тоді настає переломний етап фізичного, психологічного, соціального розвитку. Описано вплив педагогічного процесу на фізіологічне, психологічне, соціальне розвиток юнаків [3, 5, 7], проте морфологічні зміни, які вважають зовнішніми показниками фізичного розвитку, досліджені недостатньо. Крім того дослідження найчастіше проводили на групах школярів або студентів окремого навчального закладу. Юнаки-курсанти, учні та студенти знаходяться в різних умовах впливу навчально-виховного процесу, що визначено різними підходами до організації фізичного і інтенсивності розумового навантаження [2]. Вплив інноваційних освітніх навантажень з високим рівнем психо-емоційного та інтелектуального напруження, інтенсифікація навчального процесу, порушення рухового режиму негативно впливає на функціональні можливості організму студентів. Серед інших екзогенних факторів особливе місце займає режим дня і харчування, руховий режим, емоційні навантаження. Зазначені екзогенні чинники, разом з іншими, є складовими педагогічного процесу [6].

Отже виявлення закономірностей в системі "навчально-виховний процес - фізичний розвиток юнаків", базуючись на особливостях педагогічного процесу навчальних закладів різних типів та рівнів акредитації та вивчені змін антропометричних параметрів, показників компонентів соматотипу, компонентного складу маси тіла, індексів гармонійності фізичного розвитку є актуальним оскільки дасть змогу оптимізувати вплив факторів навчально-виховного процесу, покращити рівень фізичного розвитку юнаків. Як наслідок відбудеться пол-

іпшення стану здоров'я підростаючого покоління, як маркеру сприятливих тенденції здорового суспільства.

Метою нашого дослідження є встановлення закономірностей впливу факторів навчально-виховного процесу навчальних закладів різних типів та рівнів акредитації на фізичний розвиток юнаків.

Матеріали та методи

Дослідження виконували на базі вищого професійного училища Львівського державного університету цивільного захисту та Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова. Училище є відомчим вузом I-II рівнів акредитації Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) в якому навчаються курсанти та учні. Навчання курсантів має власну специфіку пов'язану з проходженням служби в органах і підрозділах ДСНС. Всі курсанти є працівниками ДСНС, мають спеціальні звання, а їх розпорядок дня складений відповідно до Статуту збройних сил України. Умови перебування учнів відрізняються від умов перебування курсантів менш регламентованим режимом дня та меншими фізичними навантаженнями. Медичний університет є вузом четвертого рівня акредитації Міністерства охорони здоров'я. Умови перебування студентів відрізняються від умов перебування курсантів та учнів відсутністю регламентованого режиму дня, меншими фізичними навантаженнями та більшою інтенсивністю педагогічного навантаження. Проведено лонгitudінальне (на I, II курсах навчання) визначення антропометричних розмірів тіла 87 юнаків-курсантів, 93 учнів, 92 студентів та проаналізовано особливості змін параметрів в умовах педагогічного процесу протягом першого року навчання [4]. Аналіз даних параметрів проведено за допомогою програми STATISTICA-6,1 (StatSoft) з використанням непараметричних та параметричних методів оцінки показників. Для визначення структури змін, рівня залежності між дослідженими чинниками, а також для встановлення ступеню впливу факторів навчально-виховного процесу на анатомо-антропометричні параметри юнаків був використаний кореляцій-

ний та факторний аналіз [1].

Результати. Обговорення

Виявлені достовірні відмінності при порівнянні річної зміни тотальних та парціальних параметрів у курсантів, учнів та студентів протягом навчання:

- між учнями та студентами на першому році навчання 11 (26,19%) параметрів мали достовірні відміни, 10 з яких виявились більшими у студентів і лише 1 - в учнів; на другому році навчання 6 (14,28%) параметрів мали достовірні відміни, 2 з яких є більшими у студентів (виключно товщини шкірно-жирової складки) і 4 переважають в учнів (виключно охватні розміри);

- між курсантами та учнями на першому році навчання 26 (61,90%) параметрів мали достовірні відміни, 17 з яких переважають у курсантів (тотальні та парціальні розміри) і 9 є більшими в учнів (більшість товщини шкірно-жирової складки); на другому році навчання 7 (16,67%) параметрів мали достовірні відміни, 6 з яких виявились більшими у курсантів (тотальні та парціальні розміри) і лише 1 мав перевагу в учнів (товщина шкірно-жирової складки);

- між курсантами та студентами на першому році навчання 26 (61,90%) розмірів мали достовірні відміни, 14 з яких були більшими у курсантів (парціальні розміри) і 12 - у студентів (більшість тотальних розмірів та товщини шкірно-жирової складки); на другому році навчання 11 (26,19%) параметрів мали достовірні відміни, 8 з яких переважають у курсантів (тотальні та парціальні розміри) і лише 3 є більшими у студентів (виключно товщини шкірно-жирової складки).

Виявлені достовірні відмінності при порівнянні річної зміни показників компонентів соматотипу, компонентного складу маси тіла, індексів гармонійності фізичного розвитку юнаків у курсантів, учнів та студентів протягом навчання:

- між учнями та студентами на першому році навчання 6 (28,57%) показників мали достовірні відміни, 3 з яких є більшими у студентів (річна зміна кісткового компоненту маси тіла, екоморфного компоненту соматотипу та величини м'язів АІХ) і 3 переважають в учнів (індекси угодваності (Рорера), пропорційності довжини верхньої та нижньої кінцівки); на другому році навчання також 6 (28,57%) показників мали достовірні відміни, 3 з яких більші у студентів (річна зміна жирового компоненту маси тіла, ендоморфного компоненту соматотипу та жиру Сірі) і 3 в учнів (річна зміна м'язового компоненту маси тіла, мезоморфного компоненту соматотипу та величини м'язів АІХ);

- між курсантами та учнями на першому році навчання 20 (95,24%) показників мали достовірні відміни, 14 з яких виявились більшими у курсантів (річна зміна площі поверхні тіла, м'язового і кісткового компоненту маси тіла, величини м'язів АІХ, мезоморфного компоненту соматотипу, індексів маси тіла, пропорційності грудної клітки, плечей, таза, верхньої та нижньої кінцівок,

масо-ростового індексу, а також індексів статевого диморфізму та угодваності (Рорера)) і 6 переважають в учнів (річна зміна жирового компоненту маси тіла, величини жиру Сірі, ендоморфного і екоморфного компоненту соматотипу, індексів Rees-Eisenck та Пінье); на другому році навчання 9 (42,86%) показників мали достовірні відміни, 7 з яких є більшими у курсантів (річна зміна площі поверхні тіла, м'язового компоненту маси тіла, величини м'язів АІХ, мезоморфного компоненту соматотипу, індексу маси тіла, масо-ростового індексу, а також індексу угодваності (Рорера)) і лише 2 переважають в учнів (річна зміна екоморфного компоненту соматотипу та індексу Пінье);

- між курсантами та студентами на першому році навчання 17 (80,95%) показників мали достовірні відміни, 11 з яких є більшими у курсантів (річна зміна м'язового компоненту маси тіла, величини м'язів АІХ, мезоморфного компоненту соматотипу, індексів маси тіла, пропорційності грудної клітки, плечей, верхньої та нижньої кінцівок, масо-ростового індексу, а також індексів статевого диморфізму та угодваності (Рорера)) і 6 є більшими у студентів (річна зміна жирового компоненту маси тіла, величини жиру Сірі, ендоморфного і екоморфного компоненту соматотипу, індексів Rees-Eisenck та Пінье); на другому році навчання 12 (57,14%) показників мали достовірні відміни, 7 з яких виявились більшими у курсантів (річна зміна площі поверхні тіла, м'язового компоненту маси тіла, величини м'язів АІХ, мезоморфного компоненту соматотипу, індексу маси тіла, масо-ростового індексу, а також індексу угодваності (Рорера)) і 5 переважають у студентів (річна зміна жирового компоненту маси тіла, величини жиру Сірі, ендоморфного і екоморфного компоненту соматотипу, індексу Пінье).

Встановлено загальну кількісну перевагу кореляцій у студентів (300) в порівнянні з курсантами (177), але деталізувавши силу зв'язків протягом навчання визначено, що сильнішими були кореляції в групі курсантів (середньої сили; $r \geq 0,40$ при $p < 0,05$) тоді як в групах учнів і студентів відмічались лише слабкі зв'язки ($r \geq 0,20$ при $p < 0,05$)

Виявлено позитивну динаміку змін кореляцій під час навчання лише у юнаків курсантів - наприкінці навчання кількість і сила кореляцій є найбільшою в групі курсантів, тоді як в учнів та студентів відмічається негативна динаміка:

- кількість зв'язків у курсантів протягом навчання збільшується з 36 - на I курсі до 80 - на III курсі;
- кількість кореляцій в учнів протягом навчання зменшується з 80 - на I курсі до 58 - на III курсі;
- кількість зв'язків у студентів протягом навчання зменшується з 124 - на I курсі до 59 - на III курсі.

Визначено аналогічність та повторюваність кореляційної динаміки та річних змін антропометричних параметрів, соматотипологічних показників, показників компонентного складу маси тіла та індексів гармоній-

ності фізичного розвитку: позитивні - у курсантів, більш нейтральні або негативні - в учнів та студентів. Виявлені кореляції з навчальними дисциплінами вказують на переважний вплив на фізичний розвиток спеціальних дисциплін та фізичного виховання в курсантів і учнів та вплив гуманітарних і точних дисциплін у студентів.

Встановлено взаємозалежності та взаємозв'язки факторів навчально-виховного процесу та антропометричних параметрів юнаків під час навчання у ВНЗ різних типів та рівнів акредитації. Визначена факторна структура та факторні навантаження протягом навчання:

перший фактор "соматометрична складова": у курсантів представлений охватними параметрами верхніх та нижніх кінцівок і тулуба, їх збільшення протягом навчання призводить до збільшення внеску фактору "соматометрична складова" в загальну дисперсію (30,02%); в учнів представлений поздовжніми та охватними розмірами верхніх та нижніх кінцівок і тулуба, їх незначне збільшення протягом навчання призводить до менш значущого збільшення внеску фактору. "соматометрична складова" в загальну дисперсію (23,20%); у студентів представлений поздовжніми та охватними параметрами лише нижніх кінцівок і тулуба, причому їх зміна протягом навчання призводить до зменшення внеску даного фактору (23,95%), що скоріш за все пов'язано із впливом збільшення товщини шкірно-жирового шару тулуба на дані параметри.

другий фактор "навчально-виховна складова": у курсантів і учнів представлений високими показниками успішності з фізичного виховання та середніми - з точних, спеціальних і гуманітарних дисциплін. Внесок у загальну дисперсію даних елементарних перемінних збільшується протягом навчання (13,11% та 13,20% відповідно) внаслідок підвищення впливу перемінних, що характеризують успішність з фізичного виховання; у студентів представлений високими показниками успішності з спеціальних і гуманітарних дисциплін та середніми - з точних дисциплін і фізичного виховання. Внесок у загальну дисперсію даних елементарних перемінних протягом навчання збільшується суттєво (32,11%) внаслідок стрімкого підвищення впливу перемінних, що характеризують успішність спеціальних і гуманітарних дисциплін.

третій фактор "шкірно-жирова складова": у курсантів та учнів складається із елементарних перемінних, що характеризують розвиток підшкірно-жирового шару на животі та стегні, причому зменшення інтенсивності розвитку підшкірно-жирового шару призводить до відповідного зменшення внеску даного фактору в загальну дисперсію (11,23% у курсантів, 10,07% в учнів) протягом навчання. У курсантів відбулося більш значне зменшення інтенсивності розвитку підшкірно-жирового шару живота та зміни внеску даного фактору; у студентів збільшується інтенсивність розвитку підшкірно-жирового шару живота протягом навчання, що призвело до суттєвого збільшення внеску даного фактору в загаль-

ну дисперсію (33,08%) і до можливого впливу на поперечні та охватні параметри в групі студентів.

Встановлено взаємозалежності та взаємозв'язки факторів навчально-виховного процесу та показників компонентів соматотипу, компонентного складу маси тіла, індексів гармонійності фізичного розвитку юнаків під час навчання у ВНЗ різних типів та рівнів акредитації. Визначена факторна структура та факторні навантаження протягом навчання:

Перший фактор "соматотипологічна складова": у курсантів представлений мезоморфним та ектоморфним компонентом соматотипу, м'язовим та жировим компонентами маси тіла. Збільшення мезоморфного компоненту соматотипу та м'язового компоненту маси тіла протягом навчання призводить збільшення внеску даного фактору (31,49%); в учнів більшість показників представлені мезоморфним, ендоморфним та ектоморфним компонентами соматотипу, м'язовим, кістковим та жировим компонентами маси тіла. Збільшення внеску фактору в загальну дисперсію протягом навчання (29,35%) пов'язане із збільшенням мезоморфного компоненту соматотипу та м'язового компоненту маси тіла; у студентів представлений мезоморфним, ендоморфним та ектоморфним компонентами соматотипу, м'язовим, кістковим та жировим компонентами маси тіла. Зменшення внеску фактору в загальну дисперсію протягом навчання (21,45%) пов'язане із перерозподілом м'язової та жирової тканини (з прагненням до ендоморфії), внаслідок чого із факторних перемінних зникають мезоморфний компонент соматотипу та м'язовий компонент маси тіла.

Другий фактор "навчально-виховна складова": у курсантів і учнів представлений високими показниками успішності з фізичного виховання та середніми - з точних, спеціальних і гуманітарних дисциплін. У курсантів внесок у загальну дисперсію даних елементарних перемінних протягом навчання збільшується (11,48%) внаслідок підвищення впливу перемінних, що характеризують успішність з фізичного виховання. В учнів протягом навчання менш значне збільшення внеску (15,69%) внаслідок підвищення впливу перемінних, що характеризують успішність з фізичного виховання та спеціальних дисциплін; у студентів представлений високими показниками успішності з спеціальних і гуманітарних дисциплін та середніми - з точних дисциплін і фізичного виховання. Внесок у загальну дисперсію даних елементарних перемінних протягом навчання збільшується суттєво (25,07%) внаслідок стрімкого підвищення впливу перемінних, що характеризують успішність спеціальних і гуманітарних дисциплін.

Третій фактор "шкірно-жирова складова": у курсантів та учнів складається із елементарних перемінних, що характеризують конституційний тип юнаків-курсантів (індекси пропорційності грудної клітки, Rees-Eisenck, Пінье) та відображають співвідношення маси та довжини тіла (індекси маси тіла, Рорера, масо-ростовий

індекс). Збільшення інтенсивності розвитку м'язової тканини в обох групах юнаків на фоні помірних ростових процесів призводить до суттєвого збільшення внеску даного фактору в загальну дисперсію протягом навчання (27,91% - у курсантів, 21,75% - в учнів); у студентів складається із елементарних перемінних, що характеризують ступінь вгодованості та співвідношення маси та довжини тіла (індекси угодованості (Porepa), маси тіла, масо-ростовий індекс). Спостерігаються збільшення інтенсивності розвитку жирової тканини на фоні зменшення м'язового компоненту протягом навчання, що змінює вищевказані індекси і призводить до суттєвого збільшення внеску даного фактору в загальну дисперсію (24,43%).

Висновки та перспективи подальших розробок

Виявлено взаємозалежності, взаємозв'язки та встановлено закономірності впливу факторів навчально-виховного процесу на антропометричні параметри і показники компонентів соматотипу, компонентного складу маси тіла, індексів гармонійності фізичного розвитку юнаків під час навчання у ВНЗ різних типів та рівнів акредитації.

1. У курсантів визначено суттєве кількісне та якісне збільшення охоплених параметрів, мезоморфного компоненту соматотипу та м'язового компоненту маси тіла на фоні високої успішності з фізичного виховання та помірних ростових процесів, що вказує на позитивний вплив фізичного виховання на фізичний розвиток курсантів протягом навчання.

2. В учнів виявлено помірно кількісне та якісне збільшення охоплених параметрів, помірно збільшення

мезоморфного компоненту соматотипу та м'язового компоненту маси тіла на фоні незначного зменшення шкірно-жирової складової, високої успішності з фізичного виховання та помірних ростових процесів. Це вказує на позитивний вплив фізичного виховання на фізичний розвиток, однак порівняно з курсантами цей вплив менше виражений. Можливою причиною є відсутність обов'язкових додаткових занять фізичною культурою і спортом та стройової підготовки у вільний від занять час.

3. У студентів визначено помірні зміни парціальних розмірів, збільшення шкірно-жирової складової, помірно збільшення протягом навчання екоморфного та ендоморфного компонентів соматотипу та жирового компоненту маси тіла, а також різке зменшення мезоморфного компоненту соматотипу та м'язового компоненту маси тіла на фоні інтенсивного розумового навантаження (висока успішність з спеціальних і гуманітарних дисциплін) і низької успішності або повної відсутності фізичного виховання. Це вказує на негативний вплив інтенсивного розумового навантаження та зменшення занять з фізичного виховання на фізичний розвиток студентів протягом навчання. Можливою причиною є невелика кількість годин для занять фізичною культурою, відсутність обов'язкових додаткових занять фізкультурою і спортом у вільний від занять час при високій інтенсивності розумового навантаження та відсутності чіткого режиму дня та збалансованого харчування юнаків-студентів.

Також потребують подальшого дослідження структурні взаємовідносини та вплив фізичного та розумового навантаження на анатоμο-антропометричні параметри в юнацькому віці залежно від профілю навчального закладу на 4-6 курсах навчання.

Список літератури

1. Антомонов М.Ю. Математическая обработка и анализ медико-биологических данных / М.Ю. Антомонов. - К., 2006. - 558с.
2. Козаков К.В. Влияние занятий физической подготовкой и спортом на динамику антропометрических показателей суворовцев / К.В. Козаков // Военно-медицинский журнал. - 2004. - № 1. - С. 60.
3. Негашева М.А. Антропометрические параметры и адаптационные возможности студенческой молодежи к началу XXI века / М.А. Негашева, Т.А. Мишкова // Российский педиатрический журнал. - 2005. - № 5. - С. 12-16.
4. Шапаренко П.Ф. Антропометрия / П.Ф. Шапаренко. - Винница, 2000. - 71 с.
5. Anatomical and functional correlates in major depressive disorder: the contribution of neuroimaging studies / S. Rigucci, G. Serafini, M. Pompili, G. D. Kotzalidis // World J. Biol. Psychiatry. - 2010. - № 11. - P. 165-180.
6. Effect of activity and television viewing on BMI (body mass index) z-score in early adolescents in Turkey / E.N. Ozmert, R. Ozdemir, A. Pektas [et al.] // World J. of Pediatrics. - 2011. - Vol. 7, № 1. - P. 37-40.
7. Modern students in megapolis: morphofunctional features and lifestyle / V. Kuchma, N. Skoblina, N. Bokareva, O. Milushkina // Abstracts of the 4 European Conference on health promoting schools "Equity, Education and Health". - Odense, Denmark. - 2013. - P. 269-270.

Гуминский Ю. И., Андрийчук В. М., Хомак Т. В., Дамзин О. С.

ЗАКОНОМЕРНОСТИ ВЛИЯНИЯ ФАКТОРОВ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА НА ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ЮНОШЕЙ

Резюме. *Определены закономерности годовых изменений антропометрических, соматотипологических параметров и показателей успеваемости у практически здоровых юношей - курсантов, учащихся и студентов, обучающихся в различных учебных заведениях. Изучены показатели корреляции факторов учебно-воспитательного процесса с показателями физического развития у практически здоровых юношей. На основе полученных данных установлены закономерности годовых изменений корреляционных показателей в течение трехлетнего обучения в условиях учебно-воспитательного процесса различных учебных заведений: училища гражданской обороны, медицинского университета. Выявлены структурные взаимоотношения, установлено влияние физической и умственной нагрузки на показатели физического развития в юношеском возрасте в зависимости от профиля учебного заведения.*

Ключевые слова: *физическое развитие, юношеский возраст, учебно-воспитательный процесс.*

Guminskiy Yu. I., Andriyчук V. M., Hodak T. V., Damzin O. S.

LAWS OF THE INFLUENCE FACTORS OF EDUCATIONAL PROCESS ON THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF YOUNG MEN

Summary. *The regularities of annual changes in anthropometric, somatotypological parameters and performance indicators in healthy young men - cadets, pupils and students studying in various educational institutions. We studied the performance correlation factors of the educational process with indicators of physical development in healthy young men. On the basis of the data set of annual change patterns of correlation indicators for the three-year training in the conditions of the educational process of various educational institutions: College of Civil Defence, Medical University. The structural relationships established the influence of the physical and mental burden on the physical development of indicators in adolescence depending on the profile of the institution.*

Key words: *physical development, youth age, educational process.*

Рецензент - д.мед.н., проф. Костюк Г.Я.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2016р.

*Гумінський Юрій Йосипович - д.мед.н., проф. кафедри анатомії людини ВНМУ ім. М.І. Пирогова; +38(050)2814015
Андрійчук Віталій Михайлович - к.мед.н., доц. кафедри анатомії людини ВНМУ ім. М.І. Пирогова; +38(067)4231662
Ходак Тетяна Вікторівна - асистент кафедри анатомії людини ВНМУ ім. М.І. Пирогова; +38(097)9769632
Дамзін Ольга Сергіївна - асистент кафедри анатомії людини ВНМУ ім. М.І. Пирогова; +38(096)2756684*

© Почтарь В.Н., Третьякова Е.В., Насибуллин Б.А., Шафран Л.М.

УДК: 612.1 616.-02

Почтарь В.Н.¹, Третьякова Е.В.², Насибуллин Б.А.³, Шафран Л.М.²

1ГУ "Институт стоматологии НАМН Украины" (ул. Решильевская, 11, г. Одесса, 65026, Украина), 2ГП "Украинский НИИ медицины транспорта МЗ Украины" (ул. Канатная, 92, г. Одесса, 65039, Украина), 3ГП "Украинский НИИ медицинской реабилитации и курортологии МЗ Украины" (пер. Лермонтовский, 6, г. Одесса, 65014, Украина)

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ ЭНДОТЕЛИЯ ПРИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ГИПЕРЧУВСТВИТЕЛЬНОСТИ ЗАМЕДЛЕННОГО ТИПА

Резюме. *Проведены экспериментальные исследования изучения патогенетических механизмов эндотелиальной дисфункции и установление ее роли в развитии токсико-аллергического процесса (гиперчувствительности замедленного типа) при экспериментальном моделировании повреждения слизистой оболочки полости рта. Выявлены структурно-функциональные изменения эндотелиальной выстилки сосудов, проницаемости сосудистой стенки и накопления в ней липидов, в снижении активности NO-S в эндотелиоцитах, повышении уровня эндотелиальных клеток в кровяном русле, находящихся в выраженной стадии апоптоза и эндотелина в плазме крови. Описанные изменения носят системный характер и могут, по мнению авторов, служить фактором патогенеза сосудистых заболеваний.*

Ключевые слова: *эндотелий, гиперчувствительность замедленного типа, NO-синтаза, липиды.*

Введение

Многоформная экссудативная эритема (МЭЭ) - острое рецидивирующее заболевание кожи и слизистых оболочек, комплексное изучение которого является актуальной проблемой общей патологии, инфектологии, иммунологии, дерматологии, стоматологии [3, 5, 20]. В частности, интерес стоматологов к данному заболеванию возрастает, как в связи с увеличением частоты и объема поражений слизистой ротовой полости [10], так и с неопределенностью этиопатогенеза, разнообразием клинических проявлений, тяжестью течения, склонностью к рецидивам и нередко низкой эффективностью базовых схем лечения [9, 21]. В основе данного вида патологии лежат генетические особенности пациента, воздействие факторов внешней среды, воспалительные и инфекционно-аллергические реакции, дисбиотические нарушения в организме [11, 12]. При этом у 90% больных развитие МЭЭ связывают с воспалительными процессами, обусловленными дисбиозом, активацией микрофлоры и присоединением в 70-80% случаев вирусной инфекции [20].

Несмотря на доминирование инфекционно-аллергической концепции, в литературе накапливается все больше данных о токсико-аллергическом генезе ряда наблюдаемых патогенетических проявлений заболевания. Наиболее аргументированными в этом плане являются данные о лекарственно- обусловленных случаях МЭЭ, синдроме Стивенса-Джонсона (преимущественно дермальной формы МЭЭ, опасной вероятным развитием некролиза субстрата поражения) [15]. И хотя заболевание носит общий, системный характер, в большинстве работ рассматриваются преимущественно изменения слизистой и кожи в месте поражения и показатели динамики состояния иммунокомпетентных клеток, маркеров воспаления и гуморального иммунитета. Локальные и общие изменения кровеносных сосудов, сосудистого тонуса и эндотелия остаются, как правило, не изученными.

Между тем, основным морфологическим субстратом МЭЭ признается моноцитарный и лимфоцитарный по своему клеточному составу инфильтрат вокруг